ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πρώτο τμήμα)

της 4ης Απριλίου 2000 *

Στην υπόθεση C-465/98,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση του Oberlandesgericht Köln (Γερμανία) προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 234 ΕΚ), με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου μεταξύ

Verein gegen Unwesen in Handel und Gewerbe Köln eV

και

Adolf Darbo AG,

η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ως προς την ερμηνεία του άρθρου 2, παράγραφος 1, στοιχείο α', σημείο i, της οδηγίας 79/112/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 18ης Δεκεμβρίου 1978, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών σχετικά με την επισήμανση και την παρουσίαση των τροφίμων που προορίζονται για τον τελικό καταναλωτή καθώς επίσης και τη διαφήμισή τους (ΕΕ ειδ. έκδ. 03/024, σ. 33),

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πρώτο τμήμα),

συγκείμενο από τους L. Sevón, πρόεδρο τμήματος, P. Jann και M. Wathelet (εισηγητή), δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: P. Léger
γραμματέας: L. Hewlett, υπάλληλος διοικήσεως,

λαμβάνοντας υπόψη τις γραπτές παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

— η Verein gegen Unwesen in Handel und Gewerbe Köln eV, εκπροσωπούμενη από τον δικηγόρο Κολωνίας W. Berg,

— η Adolf Darbo AG, εκπροσωπούμενη από τον δικηγόρο Κολωνίας K. Bauer,

— η Αυστριακή Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την C. Stix-Hackl, Gesandte στο Ομοσπονδιακό Υπουργείο Εξωτερικών Υποθέσεων,

— η Φινλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον πρέσβη, H. Rotkirch, προϊστάμενο της υπηρεσίας νομικών υποθέσεων στο Υπουργείο Εξωτερικών Υποθέσεων, και την T. Pynnä, νομική σύμβουλο στο ίδιο υπουργείο,

— η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τη C. Schmidt, μέλος της Νομικής Υπηρεσίας, και τον M. Shotter, δημόσιο υπάλληλο κράτους μέλους αποσπασμένο στην ίδια υπηρεσία,

έχοντας υπόψη την έκθεση ακροατηρίου,

αφού άκουσε τις προφορικές παρατηρήσεις της Verein gegen Unwesen in Handel und Gewerbe Köln eV, εκπροσωπούμενης από τον δικηγόρο W. Berg και τον δικηγόρο Κολωνίας J. Ristelhuber, της Adolf Darbo AG, εκπροσωπούμενης από τον δικηγόρο K. Bauer και τον δικηγόρο Κολωνίας D. Gorny, της Γαλλικής Κυβερνήσεως, εκπροσωπούμενης από την R. Loosli-Surrans, chargé de mission στη διεύθυνση νομικών υποθέσεων του Υπουργείου Εξωτερικών Υποθέσεων, της Φινλανδικής Κυβερνήσεως, εκπροσωπούμενης από την T. Pynnä, και της Επιτροπής, εκπροσωπούμενης από την C. Schmidt, κατά τη συνεδρίαση της 24ης Νοεμβρίου 1999,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 20ής Ιανουαρίου 2000,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Με διάταξη της 2ας Δεκεμβρίου 1998, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 18 Δεκεμβρίου 1998, το Oberlandesgericht Köln υπέβαλε, δυνάμει του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 234 ΕΚ), προδικαστικό ερώτημα ως προς την ερμηνεία του άρθρου 2, παράγραφος 1, στοιχείο α', σημείο i, της οδηγίας 79/112/

ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 18ης Δεκεμβρίου 1978, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών σχετικά με την επισήμανση και την παρουσίαση των τροφίμων που προορίζονται για τον τελικό καταναλωτή καθώς επίσης και τη διαφήμισή τους (ΕΕ ειδ. έκδ. 03/024, σ. 33, στο εξής: οδηγία).

2 Το ερώτημα αυτό ανέκυψε στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ της Verein gegen Unwesen in Handel und Gewerbe Köln eV (ένωση κατά των αντίθετων προς τον ανταγωνισμό πρακτικών στο εμπόριο και τη βιομηχανία, στο εξής: Verein) και της Adolf Darbo AG (στο εξής: Darbo), σχετικά με την επισήμανση και την παρουσίαση μιας μαρμελάδας φράουλας την οποία η εν λόγω εταιρία εμπορεύεται στη Γερμανία.

Η κοινοτική νομοθεσία

3 Το άρθρο 2, παράγραφος 1, της οδηγίας ορίζει ότι:

«Η επισήμανση και οι τρόποι σύμφωνα με τους οποίους πραγματοποιείται δεν πρέπει:

α) να είναι φύσεως τέτοιας, ώστε να οδηγεί σε πλάνη τον αγοραστή, ιδίως:

i) ως προς τα χαρακτηριστικά του τροφίμου και ιδίως τη φύση, την ταυτότητα, τις ιδιότητες, τη σύνθεση, την ποσότητα, τη διατηρησιμότητα, την καταγωγή ή προέλευση, τον τρόπο παρασκευής ή λήψεως,

ii) με την απόδοση στο τρόφιμο αποτελεσμάτων ή ιδιοτήτων που δεν έχει,

iii) με τον υπαινιγμό ότι το τρόφιμο έχει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, ενώ στην πραγματικότητα όλα τα παρόμοια τρόφιμα έχουν αυτά τα ίδια χαρακτηριστικά·

(...)».

4 Κατά το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας:

«Η επισήμανση των τροφίμων περιλαμβάνει, σύμφωνα με τους όρους και υπό την επιφύλαξη των παρεκκλίσεων που προβλέπονται στα άρθρα 4 έως 14, τις ακόλουθες μόνον υποχρεωτικές ενδείξεις:

1) την ονομασία πωλήσεως·

2) τον κατάλογο των συστατικών·

(...)».

5 Κατά το άρθρο 6, παράγραφος 4, στοιχείο α', της οδηγίας «με τον όρο συστατικό νοείται κάθε ουσία, περιλαμβανομένων και των προσθέτων, η οποία χρησιμοποιείται στην παρασκευή ή την ετοιμασία ενός τροφίμου και η οποία εξακολουθεί να υπάρχει στο τελικό προϊόν ενδεχομένως σε τροποποιημένη μορφή». Στην παράγραφο 5, στοιχείο α', του άρθρου αυτού διευκρινίζεται ότι:

«Ο κατάλογος των συτατικών συνίσταται στην παράθεση όλων των συστατικών του τροφίμου, κατά σειρά ελαττούμενης περιεκτικότητος ως προς το βάρος κατά τη στιγμή της χρησιμοποιήσεώς τους στην παρασκευή του τροφίμου. Του καταλόγου προηγείται κατάλληλη ένδειξη που περιλαμβάνει τη λέξη "συστατικά"».

6 Το άρθρο 15 της οδηγίας ορίζει ότι:

«1. Τα κράτη μέλη δεν δύνανται να απαγορεύσουν το εμπόριο τροφίμων τα οποία ανταποκρίνονται προς τους κανόνες που προβλέπονται στην παρούσα οδηγία, με την εφαρμογή μη εναρμονισμένων εθνικών διατάξεων που ρυθμίζουν την επισήμανση και παρουσίαση ορισμένων τροφίμων ή των τροφίμων γενικά.

2. Η παράγραφος 1 δεν θα εφαρμόζεται στις εθνικές διατάξεις που δεν εναρμονίστηκαν από λόγους:

— προστασίας της δημόσιας υγείας,

— καταστολής της απάτης, εφόσον οι διατάξεις αυτές δεν εμποδίζουν την εφαρμογή των ορισμών και κανόνων που προβλέπονται στην παρούσα οδηγία,

(...)».

Η εθνική νομοθεσία

7 Το άρθρο 17 του Lebensmittel- und Bedarfsgegenständegesetz (γερμανικού νόμου περί τροφίμων και προϊόντων ευρείας καταναλώσεως στο εξής: LMBG) περιλαμβάνει διατάξεις που αποσκοπούν στην προστασία του καταναλωτή από τους κινδύνους παραπλανήσεως. Κατά την παράγραφο 1 του εν λόγω άρθρου:

«απαγορεύεται,

(...)

4. κατά την εμπορία τροφίμων τα οποία περιέχουν πρόσθετα ή κατάλοιπα επιτρεπομένων ουσιών κατά την έννοια των άρθρων 14 [φυτοϋγειονομικά προϊόντα, λιπάσματα και παρασιτοκτόνα] και 15 [ζωοτροφές περιέχουσες ουσίες με φαρμακολογικά αποτελέσματα] (...) να χρησιμοποιούν ενδείξεις ή άλλα ενδεικτικά σημεία που να υποδηλώνουν ότι είναι φυσικά, αγνά και φυσικά (naturrein) ή απαλλαγμένα καταλοίπων και μολυσματικών·

5. πώληση τροφίμων με ονομασίες, ενδείξεις ή παρουσιάσεις δυνάμενες να παραπλανήσουν και, είτε γενικώς είτε μεμονωμένως, η παραπλανητική διαφήμιση ή άλλες αυτού του είδους δηλώσεις. Παραπλάνηση ειδικότερα υφίσταται

α) στην περίπτωση που αποδίδονται στα τρόφιμα συνέπειες που αυτά δεν έχουν σύμφωνα με τις επιστημονικές γνώσεις ή που δεν έχουν επαρκώς αποδειχθεί επιστημονικώς,

β) στην περίπτωση που χρησιμοποιούνται, ονομασίες, ενδείξεις, παρουσιάσεις, διαφημιστικά μηνύματα ή άλλες δηλώσεις δυνάμενες να παραπλανήσουν ως προς την καταγωγή των τροφίμων, την ποσότητά τους, το βάρος τους, την ημερομηνία παρασκευής και συσκευασίας τους, τη διάρκεια συντηρήσεώς τους ή ως προς άλλα στοιχεία κρίσιμα για την αξιολόγηση των τροφίμων,

(...)».

8 Το άρθρο 47 a, παράγραφος 1, του LMBG ορίζει ότι:

«(...) τα κατά την έννοια του παρόντος νόμου προϊόντα, τα οποία νομίμως παρασκευάζονται και κυκλοφορούν στο εμπόριο σε άλλο κράτος μέλος της Κοινότητας (...), μπορούν να εισαχθούν και να κυκλοφορήσουν στο εμπόριο στην ημε-

δαπή, έστω και αν δεν ανταποκρίνονται στις ισχύουσες στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας διατάξεις περί τροφίμων. Η πρώτη φράση δεν έχει εφαρμογή επί προϊόντων τα οποία

1. δεν είναι σύμφωνα προς τις απαγορεύσεις των άρθρων 8, 24 ή 30 ή

2. δεν είναι σύμφωνα προς άλλες νομικές διατάξεις που έχουν θεσπιστεί προς προστασία της υγείας, εφόσον δεν έχουν χαρακτηρισθεί ως εμπορεύσιμα στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας (...) διά δημοσιεύσεως στο Bundesanzeiger αποφάσεως γενικής ισχύος του Ομοσπονδιακού Υπουργού.»

9 Στην Αυστρία η τρίτη έκδοση του Österreichisches Lebensmittelbuch (αυστριακού κώδικα τροφίμων) καθορίζει στο κεφάλαιο B 5, το οποίο φέρει τον τίτλο «Μαρμελάδα και άλλα προϊόντα με βάση τα φρούτα», τις προϋποθέσεις από τις οποίες εξαρτάται η εμπορία «εξαιρετικής μαρμελάδας» με την ένδειξη «naturrein»· βάσει αυτής της διατάξεως:

«Όταν παρασκευάζονται χωρίς σιρόπι γλυκόζης και με αποκλειστική χρήση, αντί τροφικών οξέων και των αλάτων τους, χυμού λεμονιού νωπού ή φυσικώς συντηρημένου (συμπυκνωμένου χυμού λεμονιού), οι εξαιρετικές μαρμελάδες και οι ελαφρές μαρμελάδες (λάιτ) μπορούν να φέρουν την ένδειξη "naturrein". Ανεξαρτήτως του μεγέθους της συσκευασίας τους, τα προϊόντα αυτά δεν συντηρούνται χημικώς.»

Η διαφορά της κύριας δίκης

10 Η Darbo παρασκευάζει στην Αυστρία, όπου έχει την έδρα της, μαρμελάδα φράουλας, την οποία εμπορεύεται στο εν λόγω κράτος μέλος, καθώς και στη Γερμανία, με το σήμα «d'arbo naturrein» και με την ένδειξη «Garden Erdbeer» (φράουλα του κήπου).

11 Η επισήμανση που υπάρχει στη συσκευασία της μαρμελάδας περιλαμβάνει τα ακόλουθα στοιχεία:

«Η οικογένεια Darbo άρχισε να παράγει μαρμελάδες το 1879. Μέχρι σήμερα εξακολουθούν να παρασκευάζονται μαρμελάδες d'arbo σύμφωνα με παραδοσιακή συνταγή του Τιρόλου. Θερμαίνονται και ανακινούνται με προσοχή. Έτσι δεν καταστρέφονται οι πολύτιμες βιταμίνες και διατηρείται το φυσικό άρωμα του καρπού.

Φράουλα κήπου

Εξαιρετική μαρμελάδα

Περιέχει τουλάχιστον 50 g καρπού/100 g. Συνολική περιεκτικότητα σε ζάχαρη 60 g/100 g. Μετά το άνοιγμα να φυλάγεται στο ψυγείο. Συστατικά: φράουλες, ζάχαρη, συμπυκνωμένος χυμός λεμονιού, πηκτίνη.»

12 Από τη διάταξη περί παραπομπής προκύπτει ότι η πηκτική ουσία πηκτίνη που περιέχει η μαρμελάδα αποτελείται από «αραιωμένα οξέα προερχόμενα κυρίως από το εσωτερικό τμήμα του φλοιού των κίτρων, από υπολείμματα φρούτων ή τεμαχίων ζαχαρότευτλων».

13 Στη διάταξη διευκρινίζεται, επίσης, ότι σύμφωνα με αναλύσεις που πραγματοποιήθηκαν στη Γερμανία, η μαρμελάδα περιέχει επίσης, υπό μορφή ιχνών ή υπολειμμάτων, τις ακόλουθες ουσίες: < 0,01 mg/kg μόλυβδο, 0,008 mg/kg κάδμιο καθώς και 0,016 mg/kg προσυμιδόνη (ζιζανιοκτόνο) και 0,005 mg/kg βινκλοζολίνη (ζιζανιοκτόνο).

14 Η Verein ζήτησε ενώπιον του Landgericht Köln, το οποίο απέρριψε το αίτημά της, κατόπιν δε, κατ' έφεση, ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, να παύσει η χρήση της ενδείξεως «naturrein» για την μαρμελάδα d'arbo, με το αιτιολογικό ότι αντιβαίνει στο άρθρο 17, παράγραφος 1, σημεία 4 και 5, του LMBG για τρεις λόγους. Πρώτον, η πηκτική ουσία πηκτίνη αποτελεί πρόσθετη ουσία, κατά την έννοια του σημείου 4, την οποία ο καταναλωτής δεν θα ανέμενε να περιέχεται στη συγκεκριμένη μαρμελάδα λόγω της ενδείξεως «naturrein»· εξάλλου, η ένδειξη αυτή μπορεί να παραπλανήσει τον καταναλωτή, διότι τόσο ο αέρας όσο και το έδαφος από το οποίο προέρχονται οι καρποί που αποτελούν τη μαρμελάδα είναι μολυσμένα· τέλος, λόγω της παρουσίας υπολειμμάτων μολύβδου, καδμίου και ζιζανιοκτόνων, το τρόφιμο αυτό δεν μπορεί να χαρακτηρισθεί ως «αγνό και φυσικό».

15 Ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου η Darbo αμφισβήτησε τον παραπλανητικό χαρακτήρα της ενδείξεως «naturrein», δεδομένου ότι ο καταναλωτής, λόγω της μολύνσεως του εδάφους και του αέρα, αναμένει την παρουσία τοξικών ουσιών στα τρόφιμα και γνωρίζει ότι είναι αδύνατο να παρασκευαστεί μαρμελάδα χωρίς πηκτική ουσία, η δε πηκτίνη είναι μια ευρέως γνωστή πηκτική ουσία. Εξάλλου, η εναγόμενη της κύριας δίκης υποστηρίζει ότι μπορεί να εμπορεύεται τη μαρμελάδα

της στη Γερμανία, σύμφωνα με τα άρθρα 47 a, παράγραφος 1, του LMBG, καθώς και βάσει των άρθρων 30 και 36 της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρα 28 ΕΚ και 30 ΕΚ), δεδομένου ότι το τρόφιμο αυτό νομίμως παρασκευάζεται και κυκλοφορεί στο εμπόριο στην Αυστρία με το σήμα «d'arbo naturrein».

16 Επειδή είχε αμφιβολίες ως προς το περιεχόμενο του άρθρου 2, παράγραφος 1, στοιχείο α', σημείο i, της οδηγίας, το Oberlandesgericht Köln αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Αντιβαίνει στην προαναφερθείσα διάταξη της οδηγίας περί επισημάνσεως η ένδειξη "αγνή και φυσική", όταν αναφέρεται σε μαρμελάδα παραγόμενη σε κράτος μέλος (Αυστρία), διατιθέμενη στο εμπόριο τόσο εντός του κράτους αυτού όσο και εντός άλλου κράτους μέλους (Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας) και περιέχουσα την πηκτική ουσία πηκτίνη, καθώς και < 0,01 mg/kg μόλυβδο (AAS), 0,008 mg/kg κάδμιο (AAS), καθώς και ζιζανιοκτόνα και συγκεκριμένα 0,016 mg/kg προσυμιδόνη και 0,005 mg/kg βινκλοζολίνη;»

Επί του προδικαστικού ερωτήματος

17 Με το ερώτημα αυτό το αιτούν δικαστήριο ερωτά, ουσιαστικώς, αν το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο α', σημείο i, της οδηγίας απαγορεύει τη χρήση της ενδείξεως «αγνή και φυσική» προς χαρακτηρισμό μιας μαρμελάδας φράουλας η οποία περιέχει πηκτική ουσία πηκτίνη, καθώς και ίχνη ή κατάλοιπα μολύβδου, καδμίου και ζιζα-

νιοκτόνων στα ακόλουθα ποσοστά: 0,01 mg/kg μόλυβδο, 0,008 mg/kg κάδμιο, 0,016 mg/kg προσυμιδόνη και 0,005 mg/kg βινκλοζολίνη.

Όσον αφορά το αίτημα της Darbo για αναδιατύπωση του ερωτήματος

18 Η Darbo υποστηρίζει ότι το ερώτημα που υπέβαλε το αιτούν δικαστήριο είναι ανακριβές και ότι θα έπρεπε να ερωτηθεί το Δικαστήριο αν το άρθρο 17, παράγραφος 1, σημείο 4, του LMBG συνιστά μέτρο ισοδυνάμου αποτελέσματος, κατά την έννοια του άρθρου 30 της Συνθήκης, επειδή η εθνική αυτή διάταξη παρέχει τη δυνατότητα απαγορεύσεως εμπορίας στη Γερμανία τροφίμου το οποίο έχει νομίμως κυκλοφορήσει στο εμπόριο στην Αυστρία με τον χαρακτηρισμό «αγνό και φυσικό».

19 Αρκεί σχετικώς να υπομνηστεί ότι, κατά πάγια νομολογία, μόνο στα εθνικά δικαστήρια, στην κρίση των οποίων υποβάλλεται η διαφορά και τα οποία πρέπει να αναλαμβάνουν την ευθύνη της εκδοθησομένης αποφάσεως, εναπόκειται να εκτιμούν, ενόψει των ιδιαιτέρων χαρακτηριστικών κάθε υποθέσεως, τόσο το αν είναι αναγκαία η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως, προκειμένου να είναι σε θέση να αποφανθούν, όσο και η λυσιτέλεια των υποβαλλομένων στο Δικαστήριο ερωτημάτων (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 16ης Ιουλίου 1998, C-264/96, ICI, Συλλογή 1998, σ. I-4695, σκέψη 15, και της 21ης Ιανουαρίου 1999, C-215/96 και C-216/96, Bagnasco κ.λπ., Συλλογή 1999, σ. I-135, σκέψη 20). Κατά συνέπεια, δεν μπορεί να γίνει δεκτό το αίτημα τηςd'arbo για αναδιατύπωση του υποβληθέντος ερωτήματος κατά την έννοια που αυτή προτείνει.

Επί της ουσίας

20 Όπως έχει ήδη κατ' επανάληψη κρίνει το Δικαστήριο σε σχέση με διατάξεις ανάλογες προς τις του άρθρου 2, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας, οι οποίες σκοπούν

στην αποτροπή τυχόν παραπλανήσεως του καταναλωτή και περιλαμβάνονται σε αρκετές πράξεις του παραγώγου δικαίου γενικής ή κλαδικής ισχύος, στο εθνικό δικαστήριο εναπόκειται να εξακριβώσει κατά πόσον μια ονομασία ή ένα σήμα ή μια διαφημιστική ένδειξη έχει ενδεχομένως παραπλανητικό χαρακτήρα, λαμβάνοντας υπόψη την τεκμαιρόμενη προσδοκία του μέσου καταναλωτή, που έχει συνήθη πληροφόρηση και είναι ευλόγως προσεκτικός και ενημερωμένος (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 28ης Ιανουαρίου 1999, C-303/97, Sektkellerei Kessler, Συλλογή 1999, σ. I-513, σκέψη 36).

21 Καίτοι εναπόκειται, κατά συνέπεια, στο αιτούν δικαστήριο να εξετάσει, βάσει αυτού του κριτηρίου, αν, λαμβανομένης υπόψη της παρουσίας τοξικών ουσιών στη μαρμελάδα d'arbo, η χρησιμοποίηση της ενδείξεως «αγνή και φυσική» μπορεί να παραπλανήσει τον καταναλωτή ως προς τα χαρακτηριστικά αυτού του τροφίμου, το Δικαστήριο έχει στη διάθεσή του τα απαραίτητα στοιχεία για τη διατύπωση των ακολούθων σκέψεων ως προς κάθε μία από τις ουσίες που αναφέρονται στο προδικαστικό ερώτημα.

22 Όσον αφορά, πρώτον, την πηκτίνη, αρκεί να σημειωθεί ότι η παρουσία της στη μαρμελάδα d'arbo σημειώνεται στην επισήμανση επί της συσκευασίας, σύμφωνα με τα άρθρα 3, παράγραφος 1, σημείο 2, και 6, παράγραφοι 4, στοιχείο α', και 5, στοιχείο α', της οδηγίας. Όπως, όμως, έχει ήδη δεχθεί το Δικαστήριο (βλ., απόφαση της 26ης Οκτωβρίου 1995, C-51/94, Επιτροπή κατά Γερμανίας, Συλλογή 1995, σ. I-3599, σκέψη 34), οι καταναλωτές, των οποίων η απόφαση αγοράς καθορίζεται από τη σύνθεση των εν λόγω προϊόντων, διαβάζουν πρώτα τον κατάλογο των συστατικών των οποίων η μνεία είναι, κατ' εφαρμογή του άρθρου 6 της οδηγίας, υποχρεωτική. Υπό τις προϋποθέσεις αυτές, ένας μέσος καταναλωτής, που έχει τη συνήθη πληροφόρηση και είναι ευλόγως προσεκτικός και ενημερωμένος, δεν μπορεί να παραπλανηθεί από την ένδειξη «αγνή και φυσική» που αναγράφεται στην επισήμανση, απλώς επειδή το τρόφιμο περιέχει την πηκτική ουσία πηκτίνη, η παρουσία της οποίας κανονικώς αναφέρεται στον κατάλογο των συστατικών που το αποτελούν (βλ., ομοίως, απόφαση της 9ης Φεβρουαρίου 1999, C-383/97, Van der Laan, Συλλογή 1999, σ. I-731, σκέψη 37).

23 Πρέπει να προστεθεί, όπως υπογράμμισε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 29 των προτάσεών του και η Επιτροπή, ότι η πηκτίνη περιλαμβάνεται, ακριβώς, στις ουσίες

που μπορούν να προστεθούν στις εξαιρετικές μαρμελάδες, σύμφωνα με τις συνδυασμένες διατάξεις του άρθρου 5 και των παραρτημάτων I, A, σημείο 1, και III, B, της οδηγίας 79/693/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 24ης Ιουλίου 1979, περί της προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών σχετικά με τις μαρμελάδες, τους ζελέδες και τις μαρμελάδες εσπεριδοειδών καθώς και την κρέμα κάστανου (ΕΕ ειδ. έκδ. 13/008, σ. 184), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 88/593/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 18ης Νοεμβρίου 1988 (ΕΕ L 318, σ. 44), καθώς και με τις συνδυασμένες διατάξεις του άρθρου 2, παράγραφος 2, και των παραρτημάτων I και II της οδηγίας 95/2/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 20ής Φεβρουαρίου 1995, για τα πρόσθετα τροφίμων πλην των χρωστικών και των γλυκαντικών (ΕΕ L 61, σ. 1), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 98/72/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 15ης Οκτωβρίου 1998 (ΕΕ L 295, σ. 18).

24 Όσον αφορά, δεύτερον, την παρουσία υπολειμμάτων μολύβδου, καδμίου και ζιζανιοκτόνων στη μαρμελάδα d'arbo, επιβάλλεται η διαπίστωση, όπως υπογράμμισε η Επιτροπή, ότι τα κατάλοιπα αυτά δεν αποτελούν συστατικά του τροφίμου κατά την έννοια του άρθρου 6, παράγραφος 4, στοιχείο α', της οδηγίας και ότι δεν περιλαμβάνονται στον κατάλογο των υποχρεωτικών ενδείξεων που απαριθμούνται στο άρθρο 3, παράγραφος 1.

25 Καίτοι η μνεία αυτών των ουσιών στη συσκευασία της μαρμελάδας δεν προβλέπεται από την οδηγία, εντούτοις επιβάλλεται να εξεταστεί αν, λόγω της παρουσίας των στα ποσοστά που αναφέρει το αιτούν δικαστήριο, η ένδειξη «αγνή και φυσική» στην επισήμανση μπορεί να παραπλανήσει τον μέσο καταναλωτή, που έχει τη συνήθη πληροφόρηση και είναι ευλόγως προσεκτικός και ενημερωμένος, ως προς τα χαρακτηριστικά του τροφίμου κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 1, στοιχείο α', σημείο i, της οδηγίας.

26 Κατά τη Verein και τη Φινλανδική Κυβέρνηση, η χρησιμοποίηση της ενδείξεως «αγνή και φυσική» μπορεί να δημιουργήσει στον καταναλωτή την εντύπωση ότι η μαρμελάδα d'arbo είναι φυσικό προϊόν, απαλλαγμένο από ρύπους και ξένες ουσίες. Η παρουσία, όμως, καταλοίπων μολύβδου, καδμίου και ζιζανιοκτόνων, ανε-

ξαρτήτως της περιεκτικότητας αυτών στο τρόφιμο, καθιστά ανακριβή την ένδειξη αυτή, η οποία μπορεί, συνεπώς, να παραπλανήσει τον καταναλωτή ως προς τα χαρακτηριστικά της μαρμελάδας.

27 Το επιχείρημα αυτό δεν ευσταθεί. Δεν αμφισβητείται ότι στο φυσικό περιβάλλον απαντάται μόλυβδος και κάδμιο λόγω, και ιδίως, της μολύνσεως της ατμόσφαιρας και των υδάτων, όπως προκύπτει από σειρά διατάξεων του κοινοτικού δικαίου, τις οποίες ο γενικός εισαγγελέας απαριθμεί στο σημείο 65 των προτάσεών του. Εφόσον τα φρούτα του κήπου καλλιεργούνται σε τέτοιο περιβάλλον αναγκαστικώς εκτίθενται στους μολυσματικούς παράγοντες που υπάρχουν σ' αυτό.

28 Υπό τις προϋποθέσεις αυτές, έστω και αν υποτεθεί ότι σε ορισμένες περιπτώσεις ορισμένοι καταναλωτές αγνοούν αυτήν την πραγματικότητα και παραπλανώνται, ο κίνδυνος αυτός είναι ελάχιστος και, κατά συνέπεια, δεν μπορεί να δικαιολογήσει την παρακώλυση της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων (βλ., υπό την αυτή έννοια, αποφάσεις της 13ης Δεκεμβρίου 1990, C-238/89, Pall, Συλλογή 1990, σ. I-4827, σκέψη 19· της 6ης Ιουλίου 1995, C-470/93, Mars, Συλλογή 1995, σ. I-1923, σκέψη 19, και Επιτροπή κατά Γερμανίας, προαναφερθείσα, σκέψη 34).

29 Το ίδιο συμπέρασμα επιβάλλεται, τρίτον, ως προς την παρουσία ιχνών και καταλοίπων ζιζανιοκτόνων στη μαρμελάδα d'arbo. Πράγματι, όπως υπογράμμισε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 70 των προτάσεών του, η χρησιμοποίηση ζιζανιοκτόνων, ακόμα και εκ μέρους ιδιωτών, αποτελεί ένα από τα συνηθέστερα μέσα για την καταπολέμηση βλαβερών οργανισμών που εμφανίζονται επί των κηπευτικών και γεωργικών προϊόντων. Συνεπώς, το ότι οι φράουλες κήπου καλλιεργούνται κατά τρόπο «φυσικό» δεν αποκλείει, εν πάση περιπτώσει, οποιαδήποτε παρουσία καταλοίπων ζιζανιοκτόνων επ' αυτών.

30 Τέλος, πρέπει να εξεταστεί αν η περιεκτικότητα σε κατάλοιπα μολύβδου, καδμίου και ζιζανιοκτόνων της μαρμελάδας d'arbo καθιστούν την παρουσία αυτών των

ουσιών ασυμβίβαστη με την ένδειξη «αγνή και φυσική» που περιλαμβάνεται στην επισήμανση. Πράγματι, μια τέτοια ένδειξη θα μπορούσε να παραπλανήσει τον καταναλωτή, αν το τρόφιμο περιείχε υψηλό ποσοστό καταλοίπων τοξικών και μολυσματικών ουσιών, έστω και αν δεν υπάρχει κίνδυνος για την υγεία του καταναλωτή.

31 Ως προς το ζήτημα αυτό, από μελέτες τόσο σε διεθνές επίπεδο όσο και σε κοινοτικό, τις οποίες κατέθεσε η Επιτροπή στο Δικαστήριο και δεν αμφισβήτησαν οι διάδικοι της κύριας δίκης ούτε τα κράτη μέλη που κατέθεσαν παρατηρήσεις, τα κατάλοιπα μολύβδου και καδμίου που μετρήθηκαν στην μαρμελάδα d'arbo περιέχονται σ' αυτήν σε αναλογίες σαφώς μικρότερες από τις ανώτατες τιμές που επιτρέπουν όλες οι νομοθεσίες των κρατών μελών. Από συγκριτική μελέτη αυτών, στην οποία προέβη η Γενική Διεύθυνση «Βιομηχανία» της Επιτροπής, προκύπτει ότι κατά τη γερμανική νομοθεσία είναι ανεκτό, στα περισσότερα φρούτα, ποσοστό μολύβδου 0,5 mg/kg και ποσοστό καδμίου 0,2 mg/kg. Κατά το αιτούν δικαστήριο, όμως, η μαρμελάδα d'arbo περιέχει κατάλοιπα τα οποία αντιστοιχούν σε 0,01 mg/kg μόλυβδο, και 0,008 mg/kg κάδμιο, δηλαδή σε ποσοστά 50 και 25 φορές, αντιστοίχως, χαμηλότερα από τις ανώτατες τιμές που επιτρέπει η γερμανική νομοθεσία.

32 Όσον αφορά τα ζιζανιοκτόνα, επιβάλλεται η διαπίστωση, όπως υπογράμμισε η Επιτροπή, ότι οι περιεκτικότητες που αναφέρει το αιτούν δικαστήριο είναι ιδιαίτερα χαμηλές σε σχέση με τις τιμές που επιτρέπει η κοινοτική κανονιστική ρύθμιση. Πράγματι, από το παράρτημα ΙΙ της οδηγίας 90/642/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 1990, που αφορά τον καθορισμό των ανώτατων περιεκτικοτήτων για τα κατάλοιπα φυτοφαρμάκων επάνω ή μέσα σε ορισμένα προϊόντα φυτικής προέλευσης, συμπεριλαμβανομένων των οπωροκηπευτικών (ΕΕ L 350, σ. 71), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 93/58/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 29ης Ιουνίου 1993, για την τροποποίηση του παραρτήματος ΙΙ της οδηγίας 76/895/ΕΟΚ περί του καθορισμού της μεγίστης περιεκτικότητας σε κατάλοιπα των φυτοφαρμάκων επί και εντός των οπωροκηπευτικών και του παραρτήματος της οδηγίας 90/642 (ΕΕ L 211, σ. 6), και της οδηγίας 98/82/ΕΚ της Επιτροπής, της 27ης Οκτωβρίου 1998, για την τροποποίηση των παραρτημάτων των οδηγιών 86/362/ΕΟΚ, 86/363/ΕΟΚ και 90/642 του Συμβουλίου (ΕΕ L 290, σ. 25), προκύπτει ότι η ανώτατη περιεκτικότητα καταλοίπων σε φράουλες (εκτός από τις φράουλες των δασών) καθορίζεται σε 5 mg/kg τόσο ως προς την προσυμιδόνη όσο και ως προς τη βινκλοζολίνη. Σύμφωνα όμως με το εθνικό δικαστήριο η μαρμελάδα περιέχει κατάλοιπα που αντιστοιχούν σε

0,016 mg/kg προσυμιδόνη και 0,005 mg/kg βινκλοζολίνη, δηλαδή σε περιεκτικότητες 312 και 1 000 φορές, αντιστοίχως, χαμηλότερες από τις ανώτατες τιμές που επιτρέπει η προαναφερθείσα κανονιστική ρύθμιση.

33 Υπό τις προϋποθέσεις αυτές, επιβάλλεται το συμπέρασμα ότι, παρά την παρουσία ιχνών και καταλοίπων μολύβδου, καδμίου και ζιζανιοκτόνων στη μερμελάδα d'arbo, η ένδειξη «αγνή και φυσική» στην επισήμανση της συσκευασίας αυτού του τροφίμου δεν μπορεί να παραπλανήσει τον καταναλωτή ως προς τα χαρακτηριστικά του.

34 Εν όψει των ανωτέρω σκέψεων, πρέπει στο υποβληθέν ερώτημα να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο α', σημείο i, της οδηγίας δεν απαγορεύει τη χρήση της ενδείξεως «αγνή και φυσική» προς επισήμανση μιας μαρμελάδας φραουλών η οποία περιέχει την πηκτική ουσία πηκτίνη, καθώς και ίχνη και κατάλοιπα μολύβδου, καδμίου και ζιζανιοκτόνων, με τις ακόλουθες περιεκτικότητες: 0,01 mg/kg μόλυβδο, 0,008 mg/kg κάδμιο, 0,016 mg/kg προσυμιδόνη και 0,005 mg/kg βινκλοζολίνη.

Επί των δικαστικών εξόδων

35 Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν η Γαλλική, η Αυστριακή και η Φινλανδική Κυβέρνηση, καθώς και η Επιτροπή, που κατέθεσαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πρώτο τμήμα),

κρίνοντας επί του ερωτήματος που του υπέβαλε το Oberlandesgericht Köln, με διάταξη της 2ας Δεκεμβρίου 1998, αποφαίνεται:

Το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο α', σημείο i, της οδηγίας 79/112/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 18ης Δεκεμβρίου 1978, περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών σχετικά με την επισήμανση και την παρουσίαση των τροφίμων που προορίζονται για τον τελικό καταναλωτή καθώς επίσης και τη διαφήμισή τους, δεν απαγορεύει τη χρήση της ενδείξεως «αγνή και φυσική» προς επισήμανση μιας μαρμελάδας φραουλών η οποία περιέχει την πηκτική ουσία πηκτίνη, καθώς και ίχνη και κατάλοιπα μολύβδου, καδμίου και ζιζανιοκτόνων, με τις ακόλουθες περιεκτικότητες: 0,01 mg/kg μόλυβδο, 0,008 mg/kg κάδμιο, 0,016 mg/kg προσυμιδόνη και 0,005 mg/kg βινκλοζολίνη.

Sevón Jann Wathelet

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 4 Απριλίου 2000.

Ο Γραμματέας

R. Grass

Ο Πρόεδρος του πρώτου τμήματος

L. Sevón